

EMMANUEL DE BOM

NICO VAN CAMPENHOUT

Chris Ceustermans, *De man die van mensen hield. Emmanuel De Bom. Biografie* Antwerpen, Uitgeverij Vrijdag, 2021, 446 pp., ISBN 9789464340754

Jan Lampo, *Clara. De geheime liefde van Emmanuel De Bom. 1891-1895* Gorredijk, Uitgeverij Sterck & De Vreesse, 2021, 359 pp., ISBN 9789056156992

Op 4 december 1958, drie jaar na het overlijden van zijn echtgenote, kocht het toenmalige Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC) te Antwerpen, de voorloper van het huidige Letterenhuis, op een notariële veiling in de villa van het echtpaar in Kalmthout voor een bescheiden prijs het archief van de voormalige Antwerpse stadsbibliothecaris en auteur Emmanuel De Bom (1868-1953). Onder meer omdat hij in 1912, samen met Pol De Mont (1857-1931), het idee voor een 'Museum van de Vlaamsche Letterkunde' lanceerde in de rand van een door hem georganiseerde

tentoonstelling over Hendrik Conscience (1812-1883) en in 1933 met een expositie over dezelfde auteur de concrete grondslag ervoor legde, had het voor de hand gelegen dat de papieren erfenis van De Bom zonder meer in het AMVC zou terechtgekomen zijn. Dat was echter niet het geval, aangezien de meer dan strenggelovige, absoluut devote en religieus obsessieve weduwe van De Bom de

erfenis had gereserveerd voor de katholieke dekenij van Essen, waaronder de parochie van hun jarenlange woonplaats kerkelijk ressorteerde. Die kreeg uiteindelijk wel het geld van de verkoop, maar de literaire nalatenschap zelf belandde waar ze thuishoorde. De heropbouw van het AMVC, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog grote schade had opgelopen, had de geestelijke inspirator ervan helaas niet meer meegemaakt.

Zowel De Boms eerste als zijn laatste publieksmanifestatie als Antwerps stadsbibliothecaris (1911-1918 en 1926-1933) betrof dus 'de man die zijn volk leerde lezen'. Hoewel dat in de biografie *De man die van mensen hield* Emmanuel De Bom van Chris Ceustermans nergens wordt geëxpliciteerd, werkte De Bom als cultuurpromotor in belangrijke mate in het voetspoor van de socio-culturele emancipatie waartoe (de generatie van) Conscience de aanzet had gegeven. Met name door - naast het al gememoreerde intellectuele (mede)vaderschap van het AMVC - zijn inzet voor enerzijds de professionalisering en verwetenschappelijking van de bibliotheekwerking en anderzijds de behartiging van de materiële belangen en de maatschappelijke positie van schrijvers in Vlaanderen.

Emmanuel 'Mane' De Bom was de op één na jongste in een "eerder liberaal dan kerks" kleermakersgezin met negen kinderen uit het Antwerpse stadscentrum. In tegenstelling tot zijn broers zette hij na de middelbare school op eigen initiatief zijn studies stop en ging hij in 1886 aan de slag als stadsambtenaar, vanaf 1890 - via zijn "liberale netwerk" dat het stadsbestuur in handen had - in het bibliotheekwezen. Tussen 1891 en 1895 werd De Boms (gevoels)leven beheerst door een tumultueuze aan-en-af-relatie met een meestal in Antwerpen woonachtig, vroegtijdig overleden Duits "animeersmeisje" dat al een kind had bij een andere man. De affaire, die door historicus Jan Lampo van het AMVC

vooral op basis van hun briefwisseling minuties werd gereconstrueerd in het vorig jaar gepubliceerde boek *Clara*. De geheime liefde van Emmanuel De Bom, vormde de basis voor De Boms meest bekende en lange tijd enige roman *Wrakken*, die integraal werd opgenomen in het meernummer van 1898 van het vijf jaar voordien mee door hem opgerichte literaire tijdschrift *Van Nu en Straks*. Het was in het milieu rond dat vernieuwende blad, waar onder meer de wind van het intellectueel anarchisme waaide, dat De Bom een aantal levenslange, zowel vrijzinnige als gelovige vrienden maakte: Alfred Hegenscheidt (1866-1964), Gustaaf Schamelhout (1869-1944), Stijn Streuvels (1871-1969), Prosper Van Langendonck (1862-1920) en August Vermeylen (1872-1945). Ondertussen was de "bevolgen flamingant" in 1895 in de publieke belangstelling gekomen en even in de gevangenis beland, na een opgemerkt protest tegen de exclusief Franstalige bevelvoering in de Antwerpse burgerwacht.

Al snel nadat De Bom in 1911 van onderbibliothecaris tot Antwerps stadsbibliothecaris was gepromoveerd, ontstonden er wrijvingen tussen hem en een aantal Franstalige schepenen. Die spanningen escaleerden na een artikel over het molesteren van Duitsers in Antwerpen, dat op 4 augustus 1914 - de dag van de Duitse inval in België - verscheen in de Nederlandse *Nieuwe Rotterdamse Courant*, waarvoor De Bom Antwerps correspondent was sinds 1904. Hij belandde in de gevangenis, en hoewel al snel bleek dat hij de bewuste tekst niet had geschreven, bleef het incident nazinderen. Allicht vormde een en ander mee de aanleiding tot De Boms betrokkenheid bij het activisme, die begon met zijn medewerking aan de activistische krant *De Vlaamsche Post* begin 1915 en die er later, via een publieke steunbetuiging aan de vernederlandsing van de Gentse universiteit, toe leidde dat hij zijn sympathie uitsprak voor de Raad van Vlaanderen en aan dit

door de Duitse bezetter geïnstalleerde pseudoparlement subsidiëring vroeg voor een literaire publicatie. In 1916 schreef De Bom daarover het volgende: "Zoo zijn ook allereerst de ledematen van ons arme Vlaamsche volk verstrooid geworden. Maar 't plechtig uur is nu geslagen, dat de disjecta membra zich weer vereenigen moeten, en zich oprichten tot een heelen forsche man". Op 16 december 1918, iets meer dan een maand na de Wapenstilstand, werd De Bom op 16 december 1918 uit zijn functie ontslagen door het Antwerpse stadsbestuur, waardoor hij - althans tijdelijk - op 50-jarige leeftijd "door zijn emotionele en financiële fundamenten zakte".

Kort daarna trad hij toe tot de pas opgerichte Vlaams-nationalistische Frontpartij, zodat er enige tijd uitzicht bestond op een job bij de partijkrant *Ons Vaderland*. Eind 1919 - nadat hij voor de *Standaard Boekhandel* had gewerkt en de Spaanse griep had doorstaan - loodste Camille Huysmans (1871-1968) De Bom binnen bij de Antwerpse socialistische krant *Volksgazet*. Pas in 1925 werd 'Mane' - zoals zijn biograaf Ceustermans hem meestal noemt - ook lid van de Belgische Werkliedenpartij. Op 23 februari 1926 - ten tijde van het katholiek-socialistisch zogeheten 'mystiek huwelijk' van burgemeester Frans Van Cauwelaert (1880-1961) en Huysmans - werd hij door de Antwerpse gemeenteraad opnieuw aangesteld tot stadsbibliothecaris, nadat zijn opvolger was overleden.

Na zijn pensionering op 65-jarige leeftijd publiceerde De Bom, die gehuwd bleef maar sinds het begin van de jaren 1920 ook een heel wat jongere vriendin had, onder meer nog een aantal verzamelbundels met journalistieke stukken, een paar literaire teksten in de gelijkgeschakelde pers tijdens de Tweede Wereldoorlog, het essay *Henri De Braekeleer en Antwerpen* (1941) en in 1946 de roman *Het land van Hambeloke*. Beide laatstge-

noemde publicaties waren en zijn vooral cultuurhistorisch betekenisvol door hun impressionistische en autobiografische verbeelding van het 19de-eeuwse Antwerpen, waarvan de auteur in zijn jeugd de nadagen beleefde. De Bom, voor wie politiek nooit een halszaak was geweest, toonde zich in de late jaren 1930 gecharmeerd door het eenmansinitiatief van Leo Frenssen (1880-1946) en zijn Technocratische Partij, die in Antwerpen in 1936 tot Kamerlid en in 1938 tot gemeenteraadslid werd verkozen en die door De man die van mensen hield sympathiserend werd omschreven als “een goedaardige idealist” en “een loyale vent”.

Behalve bibliothecaris en auteur was De Bom vooral de onvermoeibare gangmaker van tal van culturele projecten en initiatieven en “hebben zijn vrienden en hijzelf de culturele basisinfrastructuur gebouwd voor het huidige Vlaamse zelfbewustzijn”, zoals zijn biografie met recht en reden concludeert. Of hij daarbij “de Vlaamse kwestie als een erflast” beschouwde en hij de “evenwichtsoefening tussen die lokale identiteit en een wereldburgerschap” als problematisch ervoer, is een historische evaluatie die Ceustermans, eerder auteur van zowel fictie als non-fictie, formuleert maar niet echt met feitenmateriaal onderbouwt of hard maakt.

Over De man die van mensen hield valt volstrekt niets negatief te vermelden, noch inhoudelijk noch vormelijk, maar sprankelend of zinderend wordt het boek helaas nooit. Een relevante biografie dus, die een wat vergeten figuur volkomen terecht een kritisch eerbetoon bezorgt, maar geen kandidaat voor een prijs of een bekroning. Hopelijk schrijft Chris Ceustermans ooit het hele verhaal van de vriendschap van meer dan een halve eeuw tussen De Bom en Streuvels, waarover hij een bijzonder boeiende cause-rie verzorgde tijdens het colloquium dat op 22 oktober 2021 aan de KULAK in Kortrijk werd georganiseerd ter gelegenheid van

de 150ste verjaardag van de geboorte van laatstgenoemde en waarvan de tekst in 2022 wordt gepubliceerd in het jaarboek van het Stijn Streuvels Genootschap.